משנה · אחרונים · לחם שמים · סדר נשים

לחם שמים על משנה יבמות

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם שמים על משנה יבמות

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-שמים-על-משנה-יבמות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 7
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 8
משנה ז 8
משנה ח 8
משנה ט 10
פרק ג 11
משנה א 11
משנה ד 11
משנה ט 12
משנה י 12
פרק ד 12
משנה ב 12
משנה ג 13
משנה ז 13
משנה ח 13
משנה ט 14
משנה י 14
משנה יא 14
פרק ה 15
משנה א 15
משנה ד 15
פרק ו 15
משנה א 15
משנה ה 16
משנה ו 16
פרק ז 17
משנה א 17
משנה ג 17
משנה ד 17
משנה ה 17
פרק ח 19
משנה א 19
משנה ב 19
משנה ג 20
משנה ד 20
משנה ה 20
פרק ט 21
משנה ב 21
משנה ג 21
פרק י 21
משנה א 21
משנה ג 22
משנה ד 23
משנה ט 23
פרק יא 23
משנה א 23
משנה ב 23
משנה ה 23
משנה ו 23
משנה ז 24
פרק יב 24
משנה ג 24
משנה ד 24
פרק יג 24
משנה ו 24

משנה יא 25
משנה יב 25
פרק יד 25
משנה א 25
משנה ד 25
פרק טו 26
משנה ב 26
משנה ד 26
משנה ח 27
משנה ט 27
פרק טז 27
משנה א 27
משנה ד 27

פרק א

משנה א

לחם שמים

בשם ה' השם נפשנו בחיים. המשביענו לחם שמים:

ט"ו נשים פוטרות. מנינא דהכא וכן דסיפא. למעוטי צרת אילונית שהכיר בה. או צרת קטנה ממאנת ביבם. גזרה משום צרת בתו ממאנת. או צרת מחזיר גרושתו. גמרא. ע"כ תי"ט.

איברא לאו כולהו בחדא מחיתא מחתינהו. דצרת איילונית. אפילו היא בתו. חולצת או מתייבמת. וצרת בתו ממאנת. היכא דאיכא אחין בהדיה. נמי חולצת או מתייבמת. אפי' היא עצמה. כל שכן צרתה.

מיהו כי לית ליה אחין. אע"ג דודאי בעיא צרה חליצה מניה. דהא אפילו ליבום מחזא חזיא ליה מדאורייתא (דבמיאון עקרא לנשואי אחיו קמאי) אלא משום דנראית כצרת בתו. אסרוה עליו. אבל לא לאפטורי לגמרי (וכל שכן בסתם צרת קטנה ממאנת דעלמא. דצריכה חליצה. אפילו מדידיה. (דיבם. דמיאנה בו הקטנה) היכא דליכא אחין בהדיה. ואין צריך לומר היכא דאיתנהו לשאר אחין. דלא מיאנה בהו. דצרתה חולצת או מתייבמת) מכל מקום יבומי לא מתייבמא מיניה דידיה. כל צרת ממאנת. והיינו דמיעטה תנא מפטורא בלחוד.

ולא חיישינן לאם אתה אומר חולצת. מתייבמת. אלא באיסור דאורייתא. אבל באיסור מצוה ואיסור קדושה. ודאי איכא טובא דחולצת ולא מתייבמות. **ברם** צרת מחזיר גרושתו. נמי חולצת או מתייבמת. והיכא דלית לה צרה. איהי גופה בעיא חליצה. אע"ג דלא חזיא ליבום מדאורייתא. דבפירוש ריבתה תורה חייבי לאוין. שעולות לחליצה. ולא ליבום.

ונקוט כללא בידך. כל היכא דאילו איתיה לבעל. בעיא גיטא. לא משתריא בלא חליצה. כדאמרינן פ"ק דסוטה (ה"ב) וע"ש בתו'.

ולשון תי"ט דלעיל. אינו מדוקדק בכל שלשה דברים הללו. דלמסקנא דתלמודא (במכלתין יב"ב) וכדקיימא לן. צרת אילונית לא צריכא מעוטא. אפילו הכיר בה. דהא בהדיא תנן. או שנמצאו איילוניות. ושנינן תני שהיו. הא לא נצרכה אלא לצרת ממאנת. ולפטורא גרידא הוא דאימעיטא. ולא מיפטרא בלא כלום. דמי לא עסקינן דליכא אחין. הא ודאי בכל גוונא לא תתייבם צרה מניה דידיה. כל שכן לצרת בתו ממאנת.

ולא ידענא נמי למאי נסיב הך גזרה. דלא מהניא בטעמא דמעוטא דעסיק ביה. ומידי הוא טעמא אלא לפטורא. וגזרה אינה אלא לאסורא. דלא שריא לעלמא בלא חליצה. דלא איירי ביה. ולא צריך ליה כלל. **ודקאמר** תו. או צרת מחזיר גרושתו. לא דייק. דמאי או או. אתמהא. אטו לא תרתי מיעוטי נינהו. וצריכי. דתרוויהו איתנהו. עכ"פ או קמא מיותר. אין ליישבו אלא בדוחק. וק"ל.

חמותו שמת בעלה ונשאה אחיו ומת בלא בנים. רש"י. **צ"ע** מה הכריחו לכך. ומה חסר לו בפשוטו. דבכל גוונא אייריי. והא פשיטא נמי, שאם היה נשוי בת אחיו ומתה. ומת אחיו בלא בנים. ונפלה אחותו לפניו. שאסורה לו משום חמותו (אליבא דכ"ע. אע"ג דלר"ע אינה בשריפה. בכרת מיהא איתא. כדמוכח בהאשה רבה (דצד"ב) וכ"כ שם תו' בפירוש) וכן צרתה אסורה עליו משום צרת ערוה. **דילמא** אתי לאשמועינן. אפילו היכא דהוה אחיו נשוי אשה קודם שנשא חמותו. אתסרא עליה (דמיתה מפלת) מיהו הא כדאמינא הויא רבותא. אע"ג דבשעת מיתה אינה חמותו.

ועיינתי בחבור הר"מ וראיתי שגם הוא ז"ל פסק (בשטת ר"ע) דחמותו לאחר מיתה בכרת. וכמ"ש תו' בפשיטות כנ"ל. אלא שהה"מ הביא בשם רשב"א שכתב שאינה עליו אלא באיסורא בעלמא. כלישנא דגמר' דהנשרפין א"כ אפשר דרש"י נמי קאי בשטתיה. והדבר צריך תלמוד.

וא"א שלא היה בעולמו. כגון ראובן שמת כו' ונולד לו אח כו'. **אע"פ** שכבר היתה אמו מעוברת מלוי קודם שמת ראובן. מיעטה הכתוב דכי ישבו אחים יחדיו. **אבל** לנתעברה אשת אביו אחר שמת אחיו. ונולד לו אח. לא אצטריך קרא. דכבר ידענו זה מסברא. דרכיה דרכי נועם כתיב (והוא דבר שכלי שהדעת נותן כן) כדאשכחן מה"ט. עשה מתים כחיים. כדאיתא ס"פ יש מותרות. כי אצטריך קרא. להיכא דחמותה מעוברת כשמתה בעלה של זו. הו"א תמתין זו עד שתלד. ותחלוץ או תתייבם.

וכתי"ט ז"ל. וכתבו המפרשים דל"ד אלא דבעי לפרושי לד"ה. **כך** מפורש בגמרא (ט"א) ולכך פירש"י כך.

ומ"ש תי"ט ולפי דלא הוצרכנו מעוטא כו'. פשוט דאגב ריהטיה נזדקר טעות בלשונו זה. וכך צ"ל. ולפי שהוצרכנו מעוטא כו'. להכי נמי הוצרכנו לפרש בה וכשם כו'. רצה ליישב מאי טעמא אכפול לפרושי וכשם שהיא כו' טפי מאידך ט"ו ערויות. דכבר תנינן לה בכולהי ברישא דמתני' דצרות אסורות כמותה. דכגופה דערוה דמיין (ושם פירשו טעמא דמילתא דקאי אכולהו. דצרה דינה כערוה) וכדקמפרש נמי תנא במשנה הסמוכה. כיצד פוטרות, א"ה מאי שנא א"א של"ה בעולמו. דטרחי בה המפרשים בכדי. למהדר לפרושי

כה"ג זימנא אחרינא. והא ידעינן הכי בכולהו בחדא מחיתא. אהכי קאמר דודאי הוצרכו לכך. משום דשניא היא א"א של"ה בעולמו. דלא מיפרשא בקרא בהדיא. אלא ממעוטא דקרא יתירא נפקא ולפי שהוצרכנו ללמדה מכללא ולא בפירוש אתמר בכתוב איסורה. ס"ד מסתייה למיסרה היא גופה גרידא. כיון דחידוש הוא. הבו דלא לוסיף לה צרה נמי. משום דלא דמיא לאינך עריות דמפרש קרא איסורייהו. קמ"ל דחדא מילתא הוא. ולא לחנם אצטריכו המפרשים. ולא ממילא משמע כה"ג. זה נ"ל פשוט ומוכרח בתקון לשונו של תי"ט והטריחני לתת בו ציור והבנה. למעט הטרחא למעיין. הרוצה להשיג כוונתו הרצויה. ולא לאבד הזמן בלשון בלתי רצוי שנכתב כדניים ושכיב.

מתה בתו כו' צרתה מותרת. **אפילו** לו. דמי לא עסקינן דליכא אח אלא הוא (וכן מצינו מפורש בצרת בתו איילונית שייבם ר"ג את צרתה. גמרא דטו"א).

שמע מנה ליתא לדה"ג. דאוסר אשת חתנו. דאי הכי תחלוץ ולא תתייבם.

או נתגרשה בתו. והוא הדין לשאר העריות. **אבל** גרש היבם את הערוה. לא הותרה צרת הערוה שנפלה לפניו. ועדיין פטורה היא וצרתה. ע"ל מ"ה פ"ד.

פרק ב

משנה א

מאמר ע"פ רע"ב ז"ל. וביבמה קדושי כסף אינן אלא מד"ס. **ואינו** מדויק לדעת הר"ם. דס"ל כל קידושי כסף מד"ס. א"ה מאי בינייהו דיבמה ואשה דעלמא.

משנה ב

היתה בתו נשואה. **לאו** דווקא אלא הוא הדין ארוסה. ואפילו ספק ארוסה. ע"ל מ"ח פ"ג.

ונראה פשוט דהוא הדין נמי בצרתה. דפוטרת מן האירוסין. כמו מן הנשואין.

משנה ג

אחותה שהיא יבמתה. **ע"ק** רמ"ז. כגון ראובן אנס את לאה כו'. **לחנם** העתיק זה מפירש"י. שאין לו ענין לכאן. דבחד אחא קמיירי רע"ב ותי"ט הכא. ורש"י הכא אסברה לה בגמרא. דקאי אמתניתין דהאסורה לזה מותרת לזה כו'. דלא עסקינן בה השתא.

משנה ד

אלמנה לכ"ג, שמת אחיו הדיוט כו'. **הוא** הדין אם היה גם אחיו כ"ג. אלא מילתא דשכיחא נקיט.

משנה ה

חלוצה עיין עזר אור. ערך לקה י.

משנה ו

מי שי"ל אח מ"מ. **עמ"ש** במו"ק אה"ע סקנ"ז ובש"ע (סימן ל"א ל"ב).
זוקק אאח דסליק מניה קאי. והכי נמי פוטר דלקמן אבן קאי. דעלייהו קמהדר לא אבעל ואב דרחיקי.
פוטר מ"ש תי"ט משמא דגמרא. דהוה מצי למכתב אן בלא יו"ד. כמו מאן בלעם.
ונראה לי דה"ק. דהוה ליה למכתב אן. והוה מפרשינן ליה כמו אין ודאי. כדאשכחן בקרא (שמואל א' י') אן הלכתם. שהוא כאילו כתוב אין הלכתם. שענינו השאלה על המקום. כמו מאין אתם. הרי כי יו"ד אין. תחסר לפעמים. וכדרך שחסרה שם. בענין גזרת הוראת מקום. ככה תחסר גם בענין השלילה. כי מקרה אחד הוא להם. ששניהם לגזרת נחי עי"ן הם. אלא שלא מצינו אין בציר"י שיורה על המקום. על כן הוצרך להביא ראיה. שהיו"ד תנקד גם בנקוד הציר"י שבאין. כי ידוע שהציר"י ת"ג. מוליד נח ומושך יו"ד. ומדלא נכתב יוד במאן. שמע מינה דלא שנא. אלא כמקרה הפת"ח. כן מקרה הציר"י בזה. וברור הדבר. ואין צורך לדחוקי תי"ט וסמ"ע.

משנה ז

עיין מו"ק טא"ע סקע"ה.

משנה ח

מצוה בגדול אגב גררא נסבה הכא. דלאו עיקר מקומה הוא. אלא התם בהחולץ: ומשום סופה נקטה. לאשמועינן דאם קדם קטן. זכה. למימרא דאין מוציאין מידו. כהני דלעיל ודלקמיה. אע"ג דעבר על המצוה. מיהא מצוה קעבד. **מ"ש** תי"ט. וקשה שהרי תלמודא דרשה אחרת דרשה פרט לאיילונית.
לא קשיא דמדלא כתיב אשר ילדה נפקא. וק"ל.
זכה לפום מאי דכתיבנא לעיל. לכאורה ליכא למידק מהך משנה יתירא (דהא תנינא לה חדא זימנא בהחולץ) דמצוה היא נמי לאהדורי אבתרה. דומיא דחטוף ובריך. דבעסק מצוה. כל דאלים גבר (היכא דלא הויא דהיאך דווקא. בגוונא דמי ששחט וקדם אחר וכסה. דבעי שלומי עשרה זהובים. עמו"ק הלכות אתרוג) כל היכא דאיכא למימר כי הדדי נינהו. דהא היא גופה אצטריכא כמש"ל. **אלא** מיהו מדנסיב לישנא דזכה. ש"מ דזכות היא לו ודאי. אע"ג דאיכא למימר זכה בנכסים קאמר. מ"מ משמע נמי. דזוכה בכל זכות שתבוא לידו מחמת המצוה.
הנטען כו' יוציא כתב הרע"ב. ודווקא הנטען על א"א. אבל הנטען על הפנויה. נראה דמצוה לכנוס. כדאשכחן גבי אונס עכ"ל. והוא מהתו'. **ולא** נתחוורו דברים הללו אצלי.

מה ענין אונס שהטילה תורה חובה עליו. לפי שחטא באמת. ונתגלה קלונו ונודעה חרפתו. לפיכך קנסתו תורה ולא חסה על כבודו. משא"כ בנדון כזה. שאינו דומה לו כלל.
תדע דלאו מילתא היא. ולא דמיא לגמרי מצוה דאתיא מחשדא. למצוה הבאה בעברה שגרמה לה תחלה. הגע בעצמך לישא נכרית שנתגיירה. אטו לאו מצוה היא. הרי יהושע ובועז כנסו נכריות שגיירום. ומפני מה אסרום לנטען. אלא שאינו דומה למשנתנו. דחיישינן לקלא. משום קלון ותקלה. ר"ל שלא יהא בני אדם נכשלין בו ובה. להחזיק הקול ולעז של שקר. ומנעוהו שלא לתת אצבע לתוך פיהם של בריות. ומצוה להוציא עצמו מחשדן של בני אדם. שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל. כ"ש שלא יגרום רעה לעצמו ולאחרים. שיחשדו בכשרים (וילקה בגופו מחמתם) מאחר שהכשילם וסיבב פני החשד במעשיו. לכן בדין שיבוא עליו העונש שהיה ראוי להם.
ואם אולי לעז של אמת הוא. מ"מ לא יפרסם חטאו. כיון שהוא כסוי חטאה. וחנוף הוא אם כן. והיינו נמי קלון ונגע. וחרפתו לא תמחה. לפ"ז הוא הדין לנטען על הפנויה (וביחוד דסתמה נדה הוא. ואפילו טבלה. אסורה בלא ברכה כנדה) דאיכא הני תרי טעמי כדאמרן. דאיסורא הוא ודאי ומסתברא שירחיק עצמו מהכיעור.
משא"כ באונס, שבידוע הוא דליתינהו להנך טעמי. לא הקפידה תורה עליו. אבל הקפידה יותר על בשתה של בת ישראל. כי אנה תוליך את חרפתה. על אודות הרעה הזאת מאחרת. אם הוא ישלחנה וירחיקנה. מי יאסוף חרפתה. כך נ"ל: **וראיה** עוד לדברי. דחיישינן לפגמא דלעז הבא על הפנויה. מפ"ח דגטין. דלכ"ע איכא למיחש שמא יאמרו גטה קודם לבנה. ואפילו ב"ש לא אמרי אלא בגרושתו דמאיסא.
ואפילו תימא דהתם משום פגם בנה נגעו בה. מיהא ממילא שמעת דפגמא הוי. ומילתא היא למיחש לה. ופשיטא דמגיע לאב ולאם ביותר. שהם חטאו. והבן מה פשעו ומה חטאתו. גם כשר הוא לגמרי. אף לכהונה בלי פקפוק. שאפי' בן הנדה אינו פגום ביחוסו. לדברי גדולי הפוסקים.
ועל פי הדברים האלה אני אומר בה אף אחת להקל. שהבא על שפחה ונכרית ודאי. ונתגיירו. לא מיבעיא דאם כנס אין מוציאין מידו. אלא אדרבה לכתחלה נמי ישאנה. וגם מצוה היא. וראוי ומחויב הוא. אפילו לא בא עליה אלא בפתוי. ואצ"ל באונס. אע"ג דבכל גוונא לא כייפינן. דאפילו בבת ישראל גדולה אין לכוף. כמ"ש בס"ד במו"ק אה"ע (סקע"ז) אבל מצוה לעולם איכא. בוודאי בא עליה. משא"כ בספק דלעז בעלמא. אסורא הוא בכל גוונא. זה ברור בעיני.

משנה ט

מת הרגתיו הרגנוהו. לא הוה צריך למתני הרגנוהו. דאפילו במת לא ישא ואפילו בהרגתיו תנשא לאחר. ולא תני ליה אלא משום דר"י מפליג. תו'.

ולענ"ד כולהו אצטריכו לגופייהו. אליבא דרבנן. דמעיקרא אשמעינן במת. דאפילו הכי לא ישא. והדר אשמעינן רבותא בהרגתיו. אע"ג דאיכא למימר קושטא קאמרי ומצינן למתרץ דבוריה דבהתר עבד. כגון שרדף אחריו להרגו. ולא יכול להציל עצמו באחד מאיבריו. שהרי דמו מותר. כי הבא להרגך השכם להרגו.

אי נמי אפילו בגרמא בעלמא. כי ההוא דר' נחמיה. שגלגל עם עני בעדשים ומת. וצוח אוי לו לזה שהרגו לזה. ואף המונע עצמו מלחשוך המטים להרג ולהצילם ממות קרוי הורג בלשון חז"ל.

או שמא הרגו בדין. כענין שאמר יהודה ב"ט אראה בנחמה א"ל הרגתי עד זומם. א"כ השתא איכא למימר איפכא. דאדרבה כי קאמר הרגתיו. ליהמני'. דמה לו לשקר. אי בעי אמר מת. אלא ודאי הכי הוה מעשה. ואינו רשע כלל. ולא לזות שפתים. כיון דלא אמר מת גרידא. קמ"ל אפ"ה לא ישא.

ואכתי קס"ד דבהרגנוהו ישא. כיון דמשתמע אני הייתי עם הורגיו. והו"ל מילתא דעבידא לגלויי. דלא משקרי בה אינשי. כיון דהוו נמי אחריני בהדיה. קמ"ל כיון דמצי לאשתמוטי דהלכו להם למד"ה. חשיד לשקורי. משו"ה צריכי.

רי"א הרגתיו תנשא. אע"ג דאיכא לפרושי למילתא בהיתירא. מ"מ כיון דאינו לשון בני אדם. ותו מדלא קאמר המיתיו. ודוק. וקאמר הרגתיו ס"ל בזדון משמע.

וכולן עתי"ט שכתב ז"ל: ובע"א מת צ"ל שהיא אומרת ברי. דאלת"ה היא קיימא באשם תלוי. והכי איתא בפ"ב דכתובות עכ"ל.

ראיה זו איני מכירה. ולא נהירא לגמרי. דלא דמיא לדהכא כלל. התם בעדות מוכחשת מיירי. דהו"ל ספיקא דאורייתא. אוקי הני להדי הני ליתא לעדות כלל. ובדין הוא דלוקמה אחזקה. דל עדות. אשה בחזקת איש קיימא. וכודאי דמיא. מכי אתרעו להו סהדי. ע"ש בתו'. אלא משום תקנת עגונות הקלו. ואוקמוה אחזקה דאשה דייקא. משו"ה בעינן לפחות דאומרת ברי. ומסייעא להני דאמרו מת. דאל"ה אסירא דאורייתא.

משא"כ בניסת ע"פ ע"א. שאין אדם מכחישו דכיון שהתורה האמינתהו. הרי הוא כשנים (לפיכך אפילו בהכחשה. ע"א כמי שאינו שאין דבריו של אחד במקום שנים) למה תהא באשם תלוי. אפילו אינה אומרת ברי. והאיכא טעמי טובא דסמכו רבנן אע"א באשה. מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה. ומשום דהיא מילתא דעבידא לגלויי. וגם הרי נאבד

ונעלם אישה. על כן הורעה חזקת חייו. הילכך הו"ל ע"א כתרי. וכי נסיב שפיר נסיב. אע"ג דאיכא חשדא. דמשו"ה לכתחלה לא ישא. משום לזות שפתים בעלמא. מיהא איתתא ודאי שריא. ולא תצא מהתרה לגמרי. ולא צריכא למימר ברי. כך העיקר בעיני בענין זה.

עם שבימי חורפי נטה לבי לומר. דבע"א לא סגי דלא אמרה ברי. ואל"ה לא משתריא אפומיה דחד. דלא אתי חד ומפיק מחזקת א"א דאורייתא. ובדין הוא בע"א מת. שהבא עליה בחנק. אלא דחזקת איתתא דייקא ומנסבא. מפקא מחזקה דא"א. ומשום עגונא הקלו.

א"ה מסתברא לכאורה דאין ע"א מועיל להתירה. אם היא עצמה אינו ברי לה. מידי הוא טעמא דשריותא משום דדייקא. והא לא דייקא (והיא מילתא דתליא באשלי רברבי. שגם למפרשים מצאתי שהחזיקו בסברא זו. מ"מ לכי מעיינת בה. קמייתא עדיפא). ואי איתא להא דאמינא בילדותי. הריני מוסיף על דברי תי"ט. שכל הנשאת ע"פ ע"א צריכה לומר ברי. ולא בעד הנושא בלבד הדברים אמורים. וכן ראוי ודאי להחמיר בכך לעולם. משום חומרא דערוה לכתחלה.

אבל בנשאת. פשיטא דלא יוציא. והתימה מבתי"ט דסתם לה משמא דגמרא. ועפ"ג דקדושין מ"ז דוק.

בתי"ט שמא יזנה מתיר זה עמה. שהבן. כצ"ל.

פרק ג

משנה א

ארבעה אחין. צ"ע אם היו חמשה מהו דינם. ועיין בגמרא. ונראה לכאורה דלמ"ד יש זיקה אפילו בתרי אחי. לא שנא ארבעה או טובא. וקמ"ל דאפילו בשנים חולצות. אבל למ"ד אין זיקה כדסליק סוגיא דהכא משמע דדווקא נקיט ארבעה. אבל טפי לא. אלא לייבם האי חדא והאי חדא ותו לא חיישינן.

יוציאו עמו"ק בס"ד באה"ע סימן קע"ה.

משנה ד

תוי"ט הרי אלו חולצות. דס"ל יש זיקה. ר"ל מדרבנן.

ואחד נשוי נכרית לא שנא נשא נכרית תחלה או בסוף אחר שכנס אשת אחיו. ורבותא קמ"ל אע"ג דנסב נכרית מעיקרא. אתיא אחות אשה צרתה בזיקה. ודחיא לה. כל שכן איפכא. ותו דלא בעי לאורוכי. אלא סתמא בכל גוונא משמע. ונ"ל דה"ה בעשה מאמר.

נמי ל"ש. וחד דינא הוא. והכי נמי בבבא דסיפא. חד מילתא. בין כנס ואח"כ נשא אחות אשת אחיו בין נשא ואח"כ כנס נכרית כלישנא דמתניתין. כולה חדא היא.

מיהו לא ניחא אי איתא לדר"א. דכי נפלה נכרית לפני שני בעלי אחיות. הל"ל צרת אחות אשה בזיקה ונאסרה עליו עולמית.

אי הכי קשיא הך בבא. כשמת נשוי נכרית איך כנס אחד מבעלי אחיות אשתו. ואל"ד ולומר בעבר וכנס. דמאי קמ"ל. שמא משום כך גרסי תו' הכא השניה. כמ"ש תי"ט משמם. כי לא היה לי פנאי לעיין בגמרא בעת כותבי זאת.

ונ"ל עוד דאף באידך בבא בכנס נשוי נכרית ומתה אשתו של שני. ליכא לפלוגי בין מתה אחר שכנס. ובין מתה והדר כנס ומת. לעולם שתיהן אסורות. לזה שנאסרו אחת מהן עליו שעה. וכן נמי אפילו עשה בהן מאמר בלבד. וצ"ע בגמרא ובפוסקים אי"ה.

משנה ט

חולצות שתיהן. ולא מתיבמות. משום גזרה. כדפירש הרע"ב. משו"ה יבומי תרווייהו לא. ולייבם לחדא ולחלוץ לחדא נמי לא שמא יאמרו בית אחד מקצתו בנוי מקצתו חלוץ. ודילמא אתי למחלץ ברישא. הילכך חולצות ולא מתיבמות.

משנה י

החליפו בגמרא. אטו ברשיעי עסקינן. אלא תני הוחלפו. ובכל ספרינו הגרסא החליפו. וכן מוכיח לשון הגמרא שכך היו שונין. מדקמתמה עלה משמע דלא קאתי אלא לפרושי. דלא ליתי לשבושי. לאוקמה במזיד נמי. קמ"ל דר"ל הוחלפו בשוגג. מ"מ משנה לא זזה ממקומה. דהכי נמי משמע החליפו השושבינין שלא במתכוין. וכן י"ל בכל מקום שהתלמוד אומר ה"ק. שאינו אלא לפרש. להשמר מהטעות במקום שיש הבנה מתחלפת משתתפת בלשון. ולא נשתנית הגרסא מחמת זה. וצריך לטרוח לקיימה כל האפשר.

שמא מעוברות הן. עיין בגמרא.

פרק ד

משנה ב

ספק בן תשעה לראשון טפי לא הוי בכלל ספק. עמש"ל מ"י בס"ד.

ספק בן שבעה לאחרון פשוט דה"ה בן שבעה לזה ולזה. דהא בן ז' לד"ה יולדת למקוטעין. וכן בספק בן ט' לזה ולזה. למ"ד בתשעה נמי ילדה למקוטעין וכדקיי"ל. חדא מילתא היא. אלא תנא מילתא דשכיחא נקיט. וכי שהתה חודש ונשאת. נמי ספיקא הוי. אע"ג דרובא

לתשעה ילדן. מטעמא דאיתא בגמרא. מיהא משמע דכה"ג אי הוכר עוברה לשליש ימים האי ודאי בר תשעה לראשון הוא. דוק ותשכח ועחי"ג.
וחייבין בא"ת עיין בסוגיא דגמרא דפירקן (לז"א) שהוקשו התוס'. לוקמי אחזקת התר ליבם וליפטור מאשם, וולד שני נמי יהא כשר ע"ש. **וי"ל** בזה דאזלינן הכא והכא לחומרא (עיי"ל בגמרא ד"נ) ובא"ת ליכא קולא דקיי"ל מתנדב א"ת, כדב"ב, ושני ממזר מספק, ומשום מעלה עשו ביוחסין.

משנה ג

מאשת איש לקיים דר"י כת"ו. תימה דלא נקט חייבי מיתת ב"ד. ואי משום דמעשה שהיה כך היה. א"כ מנלן דהוי כר' יהושע.
ונ"ל י"ל דאי הוה ס"ל לבעל המגלה כר"ע. ודאי לא הוו צריך למכפל ומטרח למכתב היכי הוה ממזר. ומסתייה דכתב פלוני ממזר סתמא. וסגי בהכי. מאי איכפת לן היכי הוה ממזר. אי לאו לאגמורין הלכה כדברי ר"י קאתי. למימרא דלא סגי בלא"ה (דלא ליתו למטעי דמחייבי לאוין בלבד הוה. ואתיא כיחידאה) דהשתא ודאי ממזר הוא אליבא דכ"ע. וליכא לספוקי ביה מידי. ואיידי דאצטריך לפרושי. נקט נמי מעשה שהיה. ולישנא קלילא הוא טפי. מאילו הוה נסיב לישנא דמחייבי מיתת בית דין. אבל משום מעשה שהיה לחוד. פשיטא דלא הוה צריך לכך.

משנה ז

מותר בקרובת כו'. אע"ג דאיסור צרה דבר תורה. כיון שאינו אלא עשה. לא גזרו בצרה.
ואסור בצרת קרובת חלוצתו. עתי"ט דמיירי בקרובת חלוצה נשואה לאחיו. משו"ה גם צרתה דדמיא לערוה. אסורה להתייבם. אלא חולצת כדלקמן. ואע"ג דהכא אינו אלא איסור דרבנן בקרובת חלוצה. גזרו אף על צרתה. כעין גזרה לגזרה. דכותה אשכחן טובא.

משנה ח

ונשא אחיו לפירוש התו' במשנה דלעיל. גם צרתה דינה כמוה. וקמ"ל הכא. אפילו חלץ ואח"כ נשא. ואהא קאי נמי וכן. למימרא דלא שנא חליץ או גרש תחלה. ל"ש בסוף. הכל שוה. בין באסור תורה בין בדרבנן. **ולפירש"י** י"ל משום דדמי לחולץ בחדא. נקיט הך לישנא. וחולץ אקדים איידי דחביבא ליה. שאסורו מדבריהם. ותלמודא דמשני אלא אימא אבל. אין ר"ל לשנות הגרסא בפעל. לא בא אלא לפרש הכוונה במה שבכח המאמר. וכמש"ל ובמ"א.
ה"ז פטורה כו'. היא וצרתה.

משנה ט

אחיך הגדול עתי"ט. וגדול דנקט. לאו דווקא צ"ע.

מתה היבמה יכנוס אשתו. דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה. מ"מ קמ"ל אע"ג דעבד קצת איסור כשקדשה. ואע"ג דהא תני חלץ כו'. ס"ד התם הוא דאגלאי מילתא. דלא זקוקה שלו היתה. אלא של אחיו.

משנה י

עד שי"ל שלשה חדשים. כדי להבחין בין זרע ראשון לשני. **אע"ג** דזמנין אשתהי עד יב"ח. כעובדא דרבה תוספאה. למלתא דלא שכיחא לא חשו.

משנה יא

הרשות בידו. עתי"ט שדבר נכון כתב. **אך** לא הבינותי מה שהשיב לשואלו שהיה לו לתת טעם לשעור עונה אחת לשלשים יום. שכן סתם נשים טובלות א' לשלשים יום כעונה בינונית. ואמר ז"ל וטעות גמור הוא שזה חומרא דשבעה נקיים על ראיית טפה. **ועם** היות השאלה אינה חכמה. איברא טעותא הדרא. ולא ידענא מאי מהניא קולא וחומרא. מיהת בין הכי. בין הכי. ודאי לעולם סתם נשים ילדות שישנן בראיה. טובלות אחת לל' יום. לפי דרך נשים בוסת בינוני. אי אזלינן בתר רובא וק"ל. **אכן** פשיטא כי לא מחכמה שאל השואל מה זאת. וכי כל הנשים בחזקת רואות בוסת קבוע. כי מלבד המקרבות או מרחיקות ראייתם מוסת בינוני. היכן קטנה איילונית וזקנה ועקרה ומעוברת ומניחה ומשפחת דורקטי. שהן מסולקות דמים לגמרי מן הסתם. אטו כל הני לית להו עונה. ומאי קאמר בה. מ"ט לפסדן אינהו אמטול הנך נשי דאית להו וסת. דאפילו אינהו גופייהו. בימי עיבורן ומניקתן מאי איכא למימר. הא ע"כ טעם פגום הוא בעצמו. ומחוורתא כמ"ש הרב ז"ל.

והא דמטיא עונה חודש לכל חדא. סתמא דמתני' בת"ח מיירי. ושמע מנה דלא משתעבד. אלא לפי חשבון נשים שיש לו. **וצ"ע** אם רשאי לגרע עונת אשתו אחר שנשאה יחידית. דילמא הכא שאני. דכולהו בהדדי נפלן קמיה. וכנס להו אדעתא דהכי. ולפי מ"ש נ"י. יבמה שניא.

ביאתה או חליצתה עתי"ט עד ולחלוץ לחדא. וליבם לחדא נמי לא כו' כיון דאינו עולה לחליצה כו' בית אחד הוא חולץ. **נ"ל** דעקר טעמא גזרה. אטו יבומי תרווייהו.

פרק ה

משנה א

ולא בעילה אחר בעילה כל שהיא כמ"ש רפ"ו. וה"ה אף בלא עדים. וכמ"ש שם בס"ד.

משנה ד

צריכות הימנו חליצה אחת. ומאי צריכות דעלמא. וי"ל גם כמשמעו לפי ששתיהן זקוקות. וצריכות ודאי שתיהן לחליצה אחת עכ"פ. כדי להתירן לשוק.

פרק ו

משנה א

מזיד לשם זנות. שאומר בפרוש שאין כוונתו לשם מצוה. **ועל** דרך זה יש לפרש ברצון. שאינו אומר שמתכוין להכעיס לזנות דווקא. גם לא למצוה. אלא בסתמא ובשתיקה.
קנה פליגי בה רו"ש למאי קנה. גמרא (דנח"א) ועמ"ש בחי"ג שם.
ויידע המעיין דכולה מתניתין דייקא. דביאה כל שהיא קונה ביבמה. ולא בעינן עדים לגמרי. אלא דבהגה דש"ע (סקס"ו) הביא לנו דבר חדש משם ש"ג שצריכה עדים. מה שלא שמענו עד כה בשום מקום. ואף רו"ש ל"פ לענין להאכילה בתרומה. אלא בביאה גרועה. אבל בביאה גמורה. כ"ע מודו דקנה לכל דבר. ואשתו גמורה היא כמ"ש רש"י בפירו'. ועמ"ש שם בחי"ג (ד' נ"ז א) ועמו"ק.
ועוד ראיה אע"פ שאינה צריכה. מגמרא (נח"א) שבא עליה יבם בבית חמיה. וע"כ צ"ל שלא בעדים. דאל"ה. ודאי לא הו"ל למקרייה שומרת יבם. ואפ"ה קאמר תלמודא אשתו מעליא היא. **ועוד** ראיה מקטן דקנה ביבמה. אע"ג דלאו בר נשואין הוא. וכי בעיל בעדים. או שלא בעדים. הכל שוה.
דילמא לא קאמר ש"ג אלא לענין דלהוי ביאה חשיבא כמאמר. דאצרכוה רבנן לכתחלה. **ושמא** גזרה דרבנן היא. דלא תיפוק בלא גט וחליצה. שלא יאמרו יבמה נפטרה בלא כלום. או בגט בלבד. אבל לענין קנין לא שמיע לי כלומר לא ס"ל. אלא ודאי. קנאה קנין גמור לכל דבר בביאה גמורה מיהא. ול"צ עדים כלל לענין זה.
ועפ"ז נתיישב לי פירש"י פר"ג (נא"ב) שדחוהו תו' (שם ד"ה אי ביאת) בכח הזרוע. וחשדוהו בטעות מוחלט. ואני לא כן אדמה חלילה. אדרבה טוב וישר הוא. עחי"ג בס"ד.
[עיין מנ"ח מצוה תקצ"ט שכ"כ - המגיה].

משנה ה

אשה ובנים אשה (ילדה) לפרות ולרבות עמה. או בנים קתני. לפ"ד רמב"ם. בפט"ו הלכות אישות. **באמת** בגמרא (סב"ב) אמרינן מתניתין דלא כר' יהושע. מ"מ הא קיי"ל הלכה כר' יהושע: **א"כ** צריך ליישב המשנה. לפי דר"י ג"כ. **ונ"ל** שאין הכרח לפרש או דווקא. דאפילו יש לו בנים. מצווה על פ"ו. ואפילו הוליד בנים בילדותו. צריך לישא בת בנים. כדי להוליד בנים גם בזקנותו. א"כ אע"ג דבאשה בלא בנים ודאי סגי (כל שלא שהה עמה עשר שנים) אבל בנים לחוד מיהא לא מהני. עד דאיכא נמי אשה. להכי לא אפשר למתני או. **והא** דלא תני אשה לחוד. כיון דבדידה תליא. לאשמועינן טעמא. דמשום בנים הוא ובבת בנים עסקינן. וממילא שמעינן נמי בהדיא דבבנים גרידי. לא סגי. אלא באשה הראויה לבנים תליא מילתא.

רי"א כו' שהיא זונה כל ביאה שאין בה פרצה. כמו כן ירבה וכן יפרוץ. ופרצת ימה וקדמה. כי ימין ושמאל תפרוצי. ומקנהו פרץ בארץ. **ועתי"ט** בשם התו' מ"ט שריא קטנה. ובודאי זקנה נמי אינה אסורה אליבא דר"י. דא"כ זקן וזקנה. צריכין להפרישם לדבריו. ע"כ צ"ל דלא קאמר כל ביאה כו'. אלא כשלא באה. או לא תבוא לכלל פרצה. והוא הדין לנושא הזקנה שאינה בת בנים. דודאי אסירא לדברי ר"י אפילו לזקן. כ"ש לבחור. ומילתא פסיקתא נקיט. אבל הנושא קטנה שתבוא לכלל פרצה. או מי שנשא ילדה והזקינה אצלו. שכבר נשאת לו לשם פרצה. אינה בכלל. ושוב אינה נאסרת עליו. ולא פקעה ממנו חובת עונתה כל זמן שאפשר להם.

משנה ו

לא יבטל עתי"ט שנשתבש לשונו. וכך צ"ל: והבי"ת בקמ"ץ ודגושה. שהוא מבנין נפעל וקרמ"ז לא הרגיש בט"ס דמוכח, ואשתבש במ"כ.

ומ"ש בתי"ט בטעם שלא שנו לא יבטל (פד"ב) פ"ו. מפני שהוא דבר שאינו בידו.

שבוש הוא במ"כ. כי הבטול הוא דבר שבידו ודאי. והו"ל למתני לא יבטל פ"ו. אלא ה"ט משום דהוה משמע שלא יבטל מאחרים. ובהא לא קמיירי.

אא"כ י"ל אשה ובנים. בש"א כו'. דכ"ע למיתה לא חיישי. ומתניתין. דלא כר"י.

ושהה עמה עשר שנים עתשו' אמ"ה ז"ל. (סמ"א) ולענין מ"ש תו' בשם ס"ע עיין מ"ש שם בפירושי עולם ברור. פ"א.

האיש מצוה כו' דכתיב וכבשה. בגמרא. רי"א מהכא (נראה דקשיא ליה אדר"א דיליף מוכבשה. משום דכבישה בארץ קאי) אא"ש פרה ורבה. ול"ק פרו ורבו.

כתו' ז"ל. אע"ג דלאדה"ר קאמר פ"ו. ההוא ברכה בעלמא. ע"כ.

וכן הכתוב בנח בצאתו מהתיבה פרו ורבו. הוצרך לברכה. אחר שנמעט זרע אדם במבול. אבל ביעקב לא היה צריך לשלש עוד בדבר הברכה. אם לא ללמדו מצות פ"ו. כך צריך לפרש סוגיא דהכא על כרחנו. **אך** צ"ע דהיכי יליף מהכא דין פ"ו. הא ההיא שעתא כבר קיים יעקב פ"ו. מי נימא דאתי כר' יהושע לעיל (פב"ב) א"ה נגמר מניה נמי. דחיובא דפ"ו לעולם במקומו עומד. אף אם יוליד איש מאה. אינו רשאי להפטר ממנה: ולא מד"ק ודרך עצה טובה. כדכתיב התם טעמא כי אינך יודע איזה יכשר. אלא חובה מדין תורה. ולא דרשינן טעמא דקרא. **וי"ל** אפ"ה אתי שפיר. דאי איתא דאיהי נמי מפקדא. אכתי הול"ל פרו ורבו לתרווייהו. משום דאינהו כולהו לא קיימו פ"ו אליבא דב"ה. לבר מלאה. **אבל לא האשה** ואע"ג דאינה מצווה מדין תורה. מיהו מדברי קבלה. מפקדא אלשבת. עפ"ד דגיטין מ"ה.

פרק ז

משנה א

מלוג ע"פ רע"ב. כמליגת תרנגולים. **וכמו** שהעופות פורחים. לכך המשיל נכסים אלו בהם. שאין לו מהם אלא נוצות בלבד. והגוף כעוף יתעופף לרצונו. משא"כ הנכסים. שהגוף קנוי לו לכל חפצו. כצאן זו הנמשכת אחר בעליה לכל רצונו אפילו לטביחה. לפיכך המשילם בצאן. **אי נמי** איפכא. בבחינת תועלת האשה. אלו נמשלים בעופות. או גדיים רכים הנמלגים. שעורם ובשרם מתבשל. ונפסד גם הגוף. כדקיי"ל עיילא ליה גלימא. מיכסי ביה עד דבלי. שהקרן הולך להפסד. אבל הללו הם כבני צאן הקשים כברזל. שאינם נפסדים במליגה משהוקשו.

משנה ג

שהעובר פוסל נראה דהיינו משהוכר. כדאשכחן דכוותיה בהאומר (סב"א).
ובת כהן לישראל ומת והניחה מעוברת כו'. עד ארבעים יום אינו פוסלה מתרומת בית אביה. אחר מ' יום לא תאכל: כדאיתא שלהי פרקין. דוק וצ"ע.

משנה ד

ותיבם עחי"ג (נו"א) בס"ד.

משנה ה

עיברה לא תאכל קצת משמע בגמרא. דעבור דהכא. בארבעים יום סגי. עיין בגמרא (סז"א) שמא י"ל בזנות לא חששו. עד שיוודע שעברה ודאי, היינו הכרת העובר ג"ח בכ"מ. אבל בנשואין חששו אף לספק. כדמסיק תלמודא.

ספק כו' חולצת לו לאחר שהגדיל. או לאחיו.
ונכבש נדחק. ומסיים רש"י לשון גנאי. והבין בתי"ט שענין כבישה הוא הגנות. ולכן הביא לעד מסייע. לכבוש דהמלכה. **ולי** נראה שכוונת רש"י בלשון גנאי. אינה מחמת לשון כבישה בעצם. שהרי כך הוא דרכו של איש לכבוש. וכדאי' ס"פ דלעיל. אי הכי אורחיה הוא. אלא משום דנקט תנא לשון נפעל. כי הלא הוא כובש. לא נכבש. כי דרך נשים הוא. האיש דרכו לכבוש. והאשה נכבשת. וזוהי גנותו שחזר להיות נפעל ונעבד. ע"י תשמיש מגונה כזה. שקנין עבדות קנה בנפשו. על ידי כך. **ועוד** יתכן אצלו לשון זה. לפי שהיא קשורה בו ככלב. כמ"ש רז"ל. **ועל** פי שני הדרכים הללו. נסתלקה תמיהת התו'. אדנסיב לקמן לישנא דנשאת בדידה. וק"ל. **עי"ל** לישנא דכבישה. ודאי אונס משמע. וכענין הכתוב בהמן. והשתא נמי ניחא שפיר. דרישא רבותא אשמועינן. דפוסל משום ביאה. אפילו דאונס חשיבא ביאתו למפסלה. וסיפא רבותא נקטא. דאפילו נשאת לו ברצונה ובעודה פנויה.
וקמ"ל תרתי דאפ"ה הולד ממזר ואעפ"כ חשוב זרע להיות פוסל ומאכיל. ולא מיבעיא באונס ובמ"א שזנתה עמו תחת בעלה דפשיטא שממזר הוי טפי.
ע"ל טעם נכון לחלוף הלשון. לפי שישראל הבא על השפחה. אליבא דכ"ע. אינו בנו כלל. ופסול לבוא בקהל. ואין קדושיו תופסין לו. בבת ישראל. לפיכך נשתמש בו התנא בלשון גנאי הלז. לומר שהוא כבוש לעסק מגונה בני שום תועלת וכמ"ש הר"מ ז"ל. שדבר זה יש בו הפסד. משא"כ בכל העריות. שהוציא זרע לבטלה וגרם להוליד בן לע"א.
משא"כ בעבד הבא על בת ישראל. שאפילו לדברי האומר ממזר הוא. מ"מ ישראל הוא. וגם שפסול הוא קדושיו תופסין בבת ישראל. הרי שיש לו צד הויה ונשואין בבת ישראל. אע"פ שהן בעברה. וכ"ש למ"ד הולד כשר. משו"ה שפיר מיתני ליה נשאת. עם שאינן נשואין כדת משה וישראל. כל אלה דברים נכונים בס"ד.
ונשאת לעבד תו' תימה דל"ק ונכבשה עם העבד כו'. עם שכבר כתבתי בדבור הקודם דברים נכוחים דרכים שונים בזה. פה אוסיף שנית ידי לסלק עול תמיהא זו מעלינו בד"א. די"ל משום דלא מתני ליה ונכבש העבד עליה (דלא אורחא וכטעמו דפרשית לעיל) ואף לא ונכבשה על העבד (דאין דרכה לכבש) וכיון דלא מצי למתני בה דומיא דנכבש על השפחה. שביק בסיפא הך לישנא. ברם הא דכתבו תו' עוד דנישואין לא שייכי בה ר"ל בבת ישראל. איברא אשכחן בקרא כמה זמני חיתון לקוחין ואישות בבת ישראל. חדא (בד"ה א"ב) ויתן ששן את בתו לירחע עבדו לאשה. ותנינא (בנחמיה ו) כי חתן הוא (טוביה העבד) לשכניה ב"א. ויהוחנן בנו לקח את בת משלם. וטוביה הוא העבד העמוני

הנזכר שם בראש הספר (ס"ב) הרי ע"פ שנים ושלשה עדים יקום דבר. שלפעמים יצאו עבדים מן הכלל. ומשום דלא פסיקא ליה לתנא. דלא תהוי ליה בה נשואין לגמרי. כמו ברישא. משו"ה לא תניה כברישא. ושבקה כדאשתכח בה.

תאכל בתרומה אע"פ שפגום הוא לכהונה. דקיי"ל מזהמין את הולד. קמ"ל דאפ"ה מאכיל.

פרק ח

משנה א

תי"ט בד"ה. וכל הטמאים. נפל טעות. וצ"ל בת כהן שנשאת לישראל כו' אינו חוזרת.

ואם לא ידעה צ"ל דמיירי בנפצעו ביצים. ולא נכרת הגיד. דהא לא מיפסלא אלא בהכנסת עטרה. ש"מ נמי דיש פ"ד שיוכל לבעול בעילה גמורה. כמשמעות לשון ידיעה בכל מקום וק"ל. ומשו"ה לא מתוקמא נמי בנכרתו שני ביציו. דהאי לא מצי בעיל. והכנסת עטרה באבר מת. אינו פוסל.

יאכלו ולמ"ד משתמרת לביאה פסולה. אכלה אפילו קדשה משנעשה פ"ד. אם לא ידעה אוכלת.

ידעה ז"ל קרמ"ז נ"ל לישנא דביאה שייכא על ביאה הראשונה כו'. אבל ידיעה נאמר כשקדמה כבר ביאה אחרת. שיש כבר ידיעה ביניהם ע"כ. ומה יאמר בידיעה הנאמרת באנשי סדום אצל האנשים שבאו אל לוט: וכן בפלגש בגבעה. על כן במ"כ בבלי דעת מלין יכביר.

אמנם גם הראיה טעות ושגגה גדולה. כי דבר ברור הוא. שהידיעה ההיא היתה הראשונה. וכ"פ רש"י בהדיא. ור"ל שהכתוב הוא שלא כסדר. לפי שכבר היה הענין הזה קודם פ' שלמעלה. עכשיו חוזר ומספר מה שכבר אירע מתחלה. שאין מוקדם ומאוחר בתורה. זה פשוט מבואר בפרש"י בפסוק והאדם ידע. לפיכך איננה ראיה אלא לחובתו.

אולם לשון ידיעה. נ"ל שהיא הבעילה הגמורה. לא נשיקת אבר (אפילו חי) בלבד אלא הכנסת עטרה לפחות. דבפ"ד שיכול לבעול מיירי תנא דידן כמש"ל.

משנה ב

אפילו אחת עיין ספר אגרת בקורת.

משנה ג

עמוני ומואבי אסורין נעשה כאומר דבר זה ידוע כתוב ומפורש בתורה שאיסורן אסור עולם. כי גם זה נודע מעצמו. מאחר שלא נתפרשו בם דורות. אלא משום נקבות איצטריכא. וא"ש נמי דנקמינהו בסדרא כדכתיבי.

והא דקדים עמוני בקרא עמ"ש בס"ד באם לבינה. ועלח"ש פ"ד דידים.

מצרי ואדומי י"ל טעם לקדימת מצרי. לרמוז אותה ששנו בתוספתא. שמצרים באסורן עומדין. לפי שנתן להם הכתוב קצבה לחזרתן. וכדעת הרא"ש ודעמיה. לפיכך הקדימו התנא. לומר לך שלעולם באסורו הוא עומד. ואיחר האדומי. שיש לו התר עכשיו. שכבר נתבלבל כל העולם. וכמ"ש בתשו' בס"ד. ופקפקתי גם בהתר אדומי בזה"ז. היכי דקביע וידיע.

משנה ד

וחולצין לאשתו עתי"ט זה לשונו. והא דא"ד בגמרא הכי. היינו לאוקמתא דמוקמינן למתני' כגון שנשא אחיו גיורת דאפילו איהו (ר"ל הסריס) מצי מייבם. כו' אבל למסקנא כו'. לא ידענא מסקנא אחרינא. וכן מש"ע וכן פירש כו'. לא חזינא מאן הוא דפרש. אלא ודאי סתמא משמע דבכל גוונא איירי. ר"ל בין נשא גיורת בין נשא ישראלית. וקשיא ליה השתא דבדידיה לא מצי תני מייבם. ושפיר תני חולץ דווקא. א"כ הכי הול"ל. הא דלא קתני מייבמין כו'. איידי דנקט בדידיה חולץ. דתני נמי בדידהו וחולצין. אע"ג דאינהו מייבמין נמי. כך נ"ל לתקן לשון תי"ט הלז. שנשתבש ע"י ט"ס קל שנזדקר בו. במקום מייבם. צ"ל מייבמין. וקצור לשון יש כאן.

משנה ה

בעלה פסלה שמע מהא. דהסריס נמי בר בעילה הוא. ולא בר הקמה. להוציא מדעת אחד מכותבי פלסתר. שחשב להגדיל חבל ההיתר לחסר ביצה אחת. מפני שיכול לבעול (וממילא מוליד גם כן. לפי שבוש דעתו) ולכן האשה מוחלת. ומותר לבוא בקהל רחמנא לצלן מהאי דעתא שבישתא. ואסור לבוא דבר כזה בקהל חסידים בכתב בית ישראל לא יבואו. לראות דברים בטלים כאלה בבלע את דברי הקודש ולעבור ח"ו על דברי התורה. לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב טהור ולא יראו. וצריך לבערם אם יבוקשו לא ימצאו. אך למען ימחה אבן הטועים בדרך התורה. ורוצים לפסוק בדיני ומשפטי ה' צדקו. ע"פ דעת ב"ו בעלי החקירה. אסר לא כדת משה וישראל. ולא כאלה חלק יעקב. ומה לנו ולהם לדון על פיהם במשפטי התורה האלהית. אשר לא עשה כן לכל גוי. והנה מצאתי ראיתי לבעל ס' שער השמים. העיד משם הערל וטמא ארסטו שר"י. שראה שור מסורס שרבע

פרה והולידה. סריס השכל. נרבע הסכלות. ילד הטפשות. בן העקשות. החכם בעיניו. האומר בלבו אני ואפסי עוד ממשות. ברוך שהבדילנו מן התועים וחלק לנו מחכמתו האמתית. בה עלה נעלה וירשנו ההצלחה הנכספת והאושר הקיים והישות.
אנדרוגנינוס עיין עזר אור.

פרק ט

משנה ב

כ"ג שקדש לשון תי"ט כאן שנה רבי שדין יבום מן האירוסין כו'. ותמהתי על זה. וכי עד כאן לא שנינו מו"ז דפ"ב דלעיל ומ"ח דפ"ג. ובמסכת כתובות נמי אשתמיטיה מ"ב דפ"ב. דתנן בהדיא וחלוצה מן האירוסין. וה"ה ליבום דשייך בגווה. דכל העולה לחליצה עולה ליבום. ותי"ט אייתי ההיא דפ"ג דלא מוכחא מידי.
כ"ג שנשא אלמנה ויש לו אח. כהן גדול או כהן הדיוט. כולה כדי נסבה. אלא איידי דרישא. וי"ל דס"ד ביש לו אח חלל נמי דינא הכי. צריכא.

משנה ג

ולא בלאות ז"ל הר"מ בפירושו. ונשתנה בזה הענין דין השניה כדין זולתה. ר"ל חדוש השינוי בכאן. אינו אלא שנשאר דינה כדין זולתה מהכשרות. עם שלא היה ראוי זה מצד הבעל. כמ"ש שהדעת היה נוטה אחר שאין לה כתובה. שלא יהיו לבעל חוקי הנשואין כו'. כלומר שהקנס היה ראוי להטילו על הבעל. ואז היתה היא נשכרת יותר משאר הנשים. אמנם חז"ל ראו לקנוס אותה. מטעם שהיא מרגילתו. לפיכך דינה בזה ככל הנשים.

פרק י

משנה א

ואין לה כתובה עתי"ט עד וטעמא דנדוניא בכלל הבלאות. ולא נהירא לגמרי. דהא נדוניא נצ"ב מקריא. ומאי טעמא ליהוי בכלל בלאות. והרי לא הפסידוה בלאותיה הקיימין. ונדוניא לא זכאי. וזו סתירה מבוארת. אבל הנ"ל עיקר בדעת הר"מ ז"ל דנדוניא ודאי אית לה. דדידה הוא ומאן שקיל לה מנה. אטו אפקורי אפקורה לממונא לגמרי. ותשלפינהו למנהא ותשבקינהו לגביה ותיזל. בהא ודאי לא קנסוה. וק"ו דריטב"א. פריכא הוא שאם הפקיעו כתובת בנין דכרין (הקלה דתקינו לה רבנן) מבניה. ואוקמינהו אירושה דאורייתא. לא יפקיעו ממונה הגמור בכדי. זה פשוט ותשובה נצחת. ותו ערבך ערבא

צריך שאני אומר אפילו כתובת ב"ד שמגיע להם מחמת נדוניא. נוטלין. ושמא לא אמרו שהפסידה כב"ד. אלא של תוספת בלבד. דו"ק וצ"ע.

והולד ממזר מזה כו' אם החזירה ראשון לדעת ר"ח. קודם שגרשה שני דווקא אבל לדר"י בתו'. אפילו גרשה או מת. הולד מראשון ממזר. וה"ה אפכא. דכי גרשה או מת. עדיין הולד משני ממזר מדבריהם. וכמש"ל לקמן. מ"ג בס"ד.

ואם שלא ברשות מותרת לחזור לו לית הילכתא כי הני סתמי. דלא עבדינן עובדא במאי הוה ליה למעבד.

משנה ג

והאחרון דלאחר שמועה. שלא רצה היבם לגרשה. אינו ממזר מד"ת כ"כ נ"י. וכתב תי"ט ע"ז. אע"פ שהדין אמת. מ"מ מתני' לאו בשופטני מיירי. ולהכי שלא בדקדוק כתב כן ע"כ. נראה שכוונתו בזה. שאין צורך להעמיד משנתנו בדוחק. ולאו ברשיעי עסקינן. אלא ה"פ והאחרון שנולד אחר מיתת הבעל באמת. וקודם שנודע. וכ"ש לאחר שנודע. חד דינא הוא איברא נ"י דייק לישנא דאמרו לה בתראה. דמשמע ודאי כוותיה.

עתה אשוב אתפלא על בתי"ט שהעתיק לשון של נ"י בשבוש. ולא חלי ולא מרגיש. מה ענין ענינו של היבם בכאן. דהך בבא לא מיירי כלל בזקוקה ליבם אלא בא"א לשוק. גם מה טיבם של גירושין אצל יבם להתירה. הא ודאי טעות דמוכח הוא. וצ"ל שלא רצה השני לגרשה. זה פשוט. ואמנם זה שכתב נ"י בפשיטות שהאחרון ממזר מדרבנן. בשיטת התו'. ורא"ש. אמרה. דמדמו לה לאשה שבא בעלה ממד"ה. והדבר תמוה מאד בעיני. דהא בההיא דר"פ תנן בתרווייהו ממזר ומפר' דמן הראשון מדרבנן. ואילו הכא בהדיא תנן האחרון אינו ממזר. והוכחת הרא"ש בקל יש לדחותה. והבו דלא לוסיף עלה. וטובא איכא דעבדי איסורי ואפ"ה לא שוו רבנן הולד ממזר. אלא דווקא באותה שבא בעלה ממד"ה. הואיל ועדיין אסורה עליו.

ועוד אני מסופק. אחר שגרשה השני וגרשה גם ראשון או מת. שמא מותרת אפילו באשה שבא בעלה ממד"ה. ולא אמרו הולד ממזר מזה ומזה. אלא כל זמן שלא גרשו. וכדס"ל לר"ש התם דגרושי שני מכשירין הולד מן הראשון. אע"פ שעשה אסור והחזירה. א"כ ה"ה לגרושי ראשון וגרושי שני שאם החזירה השני אח"כ. שאין הולד ממזר מדבריהן.

וכ"ש במי שלא שב בעלה ממד"ה ולא בא לידי מדה זו לאסור בנו ממנה. שאפי' קודם גירושי שני. אין ראיה מכרחת לפסול הולד מד"ס. אין צ"ל בגרשה והחזירה. כך נ"ל להקל בדרבנן.

משנה ד
ואם מתה ראשונה מותר בשניה דפקע לה איסור אחות אשה. וכל שכן אם מתה שניה שמותר בראשונה ב"י ע"כ.
זה לא הבנתי. ואי איתמר. צ"ל דהכי אתמר. היכא דאזלי ארוסתו וגסיו למד"ה. אההיא קאי וק"ל.

משנה ט
בתי"ט ד"ה והשניה פליג אמתניתין דלעיל בן ט' כו'. במ"כ לא ידע מר מ"ק. ולדידיה. הך מתניתין היא גופא קשיא. ודוק.
שם ד"ה ר"ש. שוב מצאתי בסח"ש כו' לאשמועינן דשרי ליבומי כו'. לא מילתא. הא ממילא משמע.

פרק יא

משנה א
נושאין על האנוסה עתי"ט עד דליכא למימר לקוחין ממש כו'. והא דלא כתיבא שכיבה באחותו.
נ"ל משום דהו"א דרך זנות דווקא אסרה תורה. אבל דרך אישות שפיר דמי. תדע הרי קין נשא אחותו, קמ"ל. משו"ה כתב קיחה בזו. וק"ו לשאר עריות, שאסורות בלקוחין. וכתב שכיבה, ונאסר הכל, ולא הוצרך להוציא באשה וקרובותיה, בלשון קיחה, אלא ללמד בדבר חדש.

משנה ב
ולא מייבמין לפי שטת הפוסקים פירושו א"צ ליבם.
אפילו הורתו כו' עתי"ט עד אפ"ה אסירי. הכא אזיל בשטת ר"ש, וסותר מש"ל בשטת ראב"י. ומסקנת הפוסקים כוותיה. דאידך ודאי שרי. ולפ"ז לא כל שכן הא דאסיר.

משנה ה
ואין מוציאין שלהם עתי"ט עד או אלו יעשו שליח כל כהן שירצו. עמ"ש בס"ד בפ"ב דיומא.

משנה ו
והיו לו אחים עתי"ט עד והיינו מכל אח אחד. והם דקדוקים של כלום במ"כ. כי התנא בא לומר שאפילו היו כמה אחין ומתו, כך דינן וכפי' התו'. וגם פירש"י לכך נתכוין, לומר שאפילו היו רבים, מ"מ כולם חשובים כאחד. כי מה לי אחד או יותר, ודאי הכל

שוה. ואפ"ה אורחא דתנא הכי בכמה דוכתי. וגדולה מזו שילהי נדרים, ובר"פ אותו ואת בנו.

משנה ז

ועולה במשמרו כו' עתי"ט ותימה למה לא עד כמו שדוחין אותו מן החלוקה. ע"כ.
דעדיפא הול"ל שיפה כחו אצל עבודה, שנוטל בה שני חלקים. והרי משמר אחד מפסיד על ידו, משא"כ בחלוקה, שהוא נפסד. והם מרויחים ע"י כך. ובעבודה אתה אומר יפה כח ספק מן הודאי.
אלא מאי איכא למימר. משום פגם משפחה דהני ודהני. תרווייהו מחלי ליה. אשתכח דאית ליה גבייהו דהני ודהני. דלא מצי מדחי ליה מעבודה. ואלימא מילתא דפגמא. לאפסודי נמי לשאר אנשי משמר. דטובא נינהו, ולא כולהו משפחה אחת, והיינו דפרש"י ואין ב"מ מעכבין עליו, אפילו אתו בתי אבות אחריני שבאותו משמר, שאינן משפחה אחת עם הספק. מ"מ לא מצי מעכבי עליו, משו"ה ודאי תרי גווני בע"כ איכא הכא. והיינו דקשיא להו לתו'.

פרק יב

משנה ג

חליצתה פסולה על דרך השאלה.
יש לו עקב. עמ"ל מ"ז פ"ט דכלאים.

משנה ד

שנחלץ עיין עזר אור.
בתי"ט ר"ש. צ"ל דבר שבערוה.

פרק יג

משנה ו

אי לא על אשתו ע"פ רע"ב. וצ"ע דחיישינן למאון טפי מגרושין. שהרחיקו חז"ל ביותר. ומאי אולמיה דהאי מהאי. אדרבה איהו דגדול הוא. קעבר אדאורייתא. דהא לא מצא בה ערות דבר, ואדרבנן נמי, שהפליגו באזהרה להרחיק הגירושין, והתם במאון, קטנה היא. ולא עבדה איסורא. וי"ל אפ"ה גרע. משום דלאו בעלת דעת היא. ולכי גדלה מיחרטא.

משנה יא
מלמדין הקטנה עתי"ט לשון הרמב"ן. דכיון דאין תקנה כו'. כלומר ולמה לא ילמדוה למאן. ע"ל מ"ז.

משנה יב
תי"ט ד"ה כופין ע"ש עד אין אסורה עלי בחזרה. לפי שבעלתיה.
שם וה"ה באסור עליו. ולא מצי מהדר לה, ואמאי תעגן ותיתב גביה באסורא.

פרק יד

משנה א
ואם רצה יקיים עמ"ש תו'. ולענ"ד נראה דס"ד לכתחלה לא שפיר דמי להשיא לחרש פקחת. וכן איפכא. שלא יהיו בני אדם נכשלין בה. מחמת שאין להם קדושין דבר תורה. ואע"ג דנשא נמי וקדושין נינהו. מ"מ דילמא עדיף לאפוקה. או דילמא אימור לא תקינו ליה נשואין כלל. והויא לה כזנות בעלמא. קמ"ל אגב אורחא. דלית לן בה לגמרי. ובדעתיה תליא מילתא. אם מצאה חן בעיניו. יקיים, קדושי דרבנן מיהת הוו. ולא יגרשנה בלי ערות דבר. כדרך שיתרחק פקח מגרושי פקחת. ובאמת בחרש נושא פקחת. אע"ג דאיכא למיחש שתקבל קדושין מפקח. והו"ל קדושי ודאי. ומפקעי קדושי חרש. מ"מ עדיף דליפוק עלה שמא דאישות, ואיתתא בכל דהו ניחא לה.
כשם שכונס ברמיזה הביא רמ"ז הירושלמי מתני' בקדש בכסף אבל קדשה בביאה כו'. וסברא דחוקה היא. שהרי צריך שיאמר הרי אין מקודשת לי, ובכל גוונא כונס ברמיזא הוא. ומסתימת כל הפוסקים משמע בבירור דלא שלא לגמרי, ולא חיישי לה, מדשתק מנה תלמודא, להכי בכדי טרח.
שני אחין חרשים נשואים לב"א חרשות איכא למימר דמיירי בעודן קטנים וגדלו.
או לשני אחין חרשין איכא לאוקמה בגדולים מעיקרא. כי היכי דלא תיהוי בבא יתירא.
בתוי"ט ד"ה נשתטית מש"כ בחרשת צ"ל בנשתטית.

משנה ד
נשואים לשני אחיות פקחות ובנשוי חרש לפקחת. ופקח לחרשת. נראה פשוט דבאיזה מהן שמת תחלה. תצא משום אחות אשה.
מת פקח בעל חרשת כו' כונס כו' איידי דנסיב לעיל ואינו מוציא. נקיט לה.
אי נמי בחרשת מצוה לכנוס. שלא ינהגו בה מנהג הפקר. משו"ה אקדמה, משא"כ בסיפה דליכא טעמא דילמא קסבר מצות חליצה קודמת בפקחת.

ואינו מוציא לעולם וכן הדין שנשואין לשאינן מינן. כך נ"ל. עמו"ק (סקע"ב) מ"ש בס"ד.

פרק טו

משנה ב

עתי"ט ד"ה בבאה מן הקציר עד ובית שמאי הכי נמי שכיחי שיירתא. לפ"ז כי לא שכיחא שיירתא. לד"ה לא תנשא. וצ"ע.

משנה ד

חמותה עמ"ש בס"ד בתשו' (סנ"ב) ומו"ק (ס"ז).

אע"פ שנשאת. תצא הביא בתי"ט מ"ש הכ"מ בשם הריב"ש. ז"ל כיון שנשאת ועבדא איסורא. אע"פ שנא נבעלה, תצא, עכ"ל. ואין הבנה לדברים הללו. דמאי קמ"ל אף שלא נבעלה תצא, צריכא למימר, לאו ק"ו הוא. מה אם נבעלה, אע"פ שיש לחוש שנתעברה משני. אין חוששין ללעז הבנים. ותצא. כשלא נבעלה עדיין. דליכא למיחש למידי. מיבעיא, אטו משום דלא נבעלה זו יקיימנה לו לאשה.

ונראה דהכ"מ מיגז גייז ללישנא דריב"ש (והוא בסימן תק"ח) דקאי אתצא מזה ומזה. וכל הדרכים האלו בה. ולא סגי לה בלא גט שני. אע"ג דאכתי לא נבעלה. סד"א לא אחמור בה כולי האי. ולא תיבעי גיטא משני דחומרא בעלמא הוא. וגם תחזור לבעלה הראשון. ולא ליקנסוה. כיון דאכתי לא נאסרה עליו דבר תורה. שהרי לא זנתה תחתיו. להכי אצטריכא ליה, דמ"מ יוצאה מזה ומזה בגט. כיון דעבדה איסורא מיהא. קנסוה רבנן. אבל הכא דאין הראשון כאן שתצא ממנו. דמשו"ה צריך לאשמועינן דתצא משני. אע"פ שעדיין לא הוברר עדות השניים. המכחשת לעד הראשון שהתירה. פשיטא דלענין זה מה לי נבעלה או לא. אדרבה כה"ג כל שכן הוא. וסברא יותר שתצא קודם שנבעלה. מלאחר שנבעלה. כדאמרן. אלא דכולה חדא היא. והכא לאו ביוצאה בגט עסקינן. דכל כמה דלא אתי בעלה הראשון. ודאי לא תיפוק בגיטא משני, דנפיק מנה חורבא. דאתו למימר דאשתראי לעלמא. קהדר אזלא ומנסבא. אלא דווקא לכי אתי ראשון. הוא דשניהם נותנין לה גט ומשתריא. ולא בהכי איירי במתני', אלא היא גופה אשמעינן, דתצא גרידא. ואכתי אגידא בראשון. ולכי הדר קמא, או אתו עדים דמית בתר הכי הא תנינא לה התם, פ"י דלעיל.

וכמדומה שלזה נתכוין בתי"ט. במ"ש וראיה לדבריו ממ"ג פ"י. הבין ז"ל דמיירי הכא בשבאו עדים שמת אח"ז. לכך הוצרך לומר. שאפילו לא נבעלה עד שמת באמת. מ"מ

תצא מזה האחרון. מאחר שבאיסור נשאת. ואין זה מענין משנתנו. כי א"כ העיקר חסר. גם אין כאן מקומו. אלא שם בפ"י. ואיברא אינו מוכרח בדינא דמתניתין וצ"ע.

משנה ח

בני ואח"כ מת בעלי איידי דרישא נסיב לה בדידה. וה"ה אפילו אתו עדים אבעלה. והכי נמי בסיפא באידך בבא דלקמן, לא נפקא מנה מידי, בין אמרה היא או עדים. דלענין מיתת בעל היא כעדים דמיא.

משנה ט

אינה נאמנת משום מעוט דתפילות. משו"ה אזל ליה המגו. וכי אמרה נמי עדיין קיים. הכי נמי דלא מהימנא. כך נראה פשוט. דהא מפקא נפשה מחזקה קמייתא (אע"ג דאיכא למימר שאני היכא דאמרה עדין קיים דאיכא לברורי ולמיקם עלה. ולא משקרי אינשי במילתא דעבידא לאגלויי. משא"כ היכא דאמרה מת במקום דלא הוה לה בן. דתרווייהו ליתניהו, וליכא למיקם עלה דמילתא, דלא רמיא עלייהו דאינשי לאדכורי) והא דלא תני לה בהדיא, משום דכה"ג לא מיתני ליה חולצת. ודו"ק.

אלא מיהא צ"ע. דלא נשתמיט תלמודא ולא אחד מהפוסקים לאשמועינן גם באומרת ניתן לי בן במד"ה. ולא מת, דלא תחלוץ ולא תתיבם לכשימות בעלה. עד שיוודע מה ענין הבן וצריך תלמוד.

פרק טז

משנה א

לא תנשא ע"פ הרע"ב וצריכים להכריז עליה שהיא כשרה לכהונה, ע"כ. ונראה לי, שאינה יכולה לוותר על זה, ולהשאר פסולה לכהונה. אף לכשיוודע שילדה צרתה. דחיישינן דילמא עברה ואזלא ומינסבא לכהן (דקיל לה, משום דלא חלצה אלא מספק) נמצאו בניה בחזקת חללים, ולאו כל כמינה לפסול זרעה. לאחזוקי להו בחללים דאינהו לא מחלי. איברא איפכא אשכחן באביי, דהוה מהדר למשקל מתנתא במעלי יומא דכיפורי לאחזוקי נפשיה בכהני.

משנה ד

נפל למים דייקא מתניתין דנקטה נפל. לאפוקי היה בספינה ונשברה. שדינו מבואר בפכ"ה. נותנין עליו חומרי חיים. ועמו"ק (א"ע סי"ז) כתבתי אם יש לחלק בדין משל"ס. **ששלשלוהו** עתי"ט דלא בעינן שקשרוהו ברגלו. וקצת סיוע לזה. דאי בקשרוהו. אם נחתך נמי מן הארכובה ולמטה. אמאי לא. האלקים אכלוהו כוורי. דאל"ה היכי נחתך.

משא"כ באינו נקשר. אע"ג דאית ביה סימנא. איכא למימר אינש אחרינא הוא ואתרמי נמי סימנא. וסמוך ריעותא דאינו טרפה. לספיקא דילמא אחרינא הוא. אבל במקום שהוא טרפה. ודאי מצטרף סי' מובהק להקל. ועל כל זה אינו הכרח.
מן הארכובה עתי"ט מ"ש בשם הכ"מ לגמגם ממ"ש בפא"ט דאדם טרפה חי יותר מיב"ח. ר"ל התו' מחלקים בין טרפות דאדם לבהמה. ול"ד באיזה מקום הוא.
לעבר השנה תימה הא אין מעברין אלא ביהודה. ואפילו בגליל איכא מ"ד אם עברוה. אינה מעוברת. משמע דבח"ל. לכ"ע אינה מעוברת. איברא שלהי הרואה איתא. שר"ע עבר שנים בח"ל. מפני שלא הניח כמותו בח"ל. אבל לא יתכן לומר כן בכאן. שהרי עדיין היה הנשיא ר"ג רבו קיים (ועשי"ע סקל"א. דקכו"א) וב"ד הגדול סנהדרין ביבנה. על כן ודאי א"א לומר שר"ע לא הניח אז כמותו בא"י. אלא ההיא דהרואה אח"כ היה שכבר מתו ר"ג ובית דינו. ומ"ש כאן שהלך ועבר שנה. ע"כ צ"ל חשוב בעלמא. וכמ"ש תו' בסנהדרין (יא"ב) בענין רשביה"ו ור"ח ב"ז.
א"נ ר"ע דהכא. בשליחותו של ר"ג ובית דינו הלך להודיע לגולה. מה שקבעו ועברו סנהדרין שבא"י. כך נ"ל מפני ההכרח. ועמש"כ בגמרא דמגלה (יח"ב).
רע"א לא ע"פ אשה אף אחר שקבל עדותו של נחמיה איש בית דלי.